

(47) **MÉSZÁROS K.**

A V4-es országok versenyességei a szarvasmarhahús külkereskedelmi forgalmazásában az EU27-ben

Competitiveness of beef cattle sector of V4 countries in EU27 in aspect of export trade

meszaros.kornelia@gtk.szie.hu

¹Szent István Egyetem, tanszéki mérnök

Abstract

A tanulmány a V4-es országokban a szarvasmarha külkereskedelem versenyképességét, komparatív előnyeit és hátrányait vizsgálja az EU27 keretein belül. A vizsgálat az élő és fagyasztott-hűtött szarvasmarha külkereskedelemeire is kiterjed.

A kiszámított mutatók alapján a vizsgált időszakban Lengyelországnak minden vizsgált évben komparatív előnye, Magyarországnak, Csehországnak és Szlovákiának minden vizsgált évben komparatív hátránya volt a vizsgált piacon.

A módosított egyéni érték mutató (MUVD) alapján, a 2004-es csatlakozás utáni évben három vizsgált országnak - Lengyelország, Csehország és Szlovákia- negatív az MUVD mutatója, tehát az import értéke egyre magasabb az exporthoz képest ezekben az országokban. Mind a négy vizsgált országban megállapítható a negatív tendencia az MUVD mutatót tekintve, különösen a 2008-as válság utáni időszakban.

A Gehlhar és Pick besorolása alapján Lengyelország szarvasmarhahús piaci eredményes minőségi versenyből 2006-ra eredményes árversennyé alakult át. A Gehlhar és Pick besorolás szerint Magyarország és Csehország korábban eredményes volt a minőségi versenyben, vagy az árversenyben, majd a 2010-es évben sajnos a gyenge a minőségversenyben kategóriát érte el hazánk. Szlovákia pedig a Gehlhar és Pick besorolás szerint eredményes volt a minőségversenyben vagy az árversenyben, majd az utóbbi években gyenge az árversenyben.

Bevezetés

A kereskedelmi korlátok fokozatos megszűnésével, különösen a nemzetközi integrációkban, így az Európai Unióban is, egyre nagyobb a hangsúly a termelési tényezők elosztásán, a versenyképes és fenntartható gazdaság kialakításán. Az Unióban a régiók versenyképességének javítását tekintik a regionális politika legfontosabb céljának, amelynek a fejlődés és a kohézió a legfőbb eszközei. (Lengyel, 2000)

A versenyképesség széles körben elterjedt egységes fogalma, amelyet az OECD és az Európai Unió is használ: „a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a külgazdasági versenynek ki van téve” (Lengyel, 2003). Ugyanakkor a mai magyar mezőgazdaságot és ezen belül a húsmarha tartókat megvizsgálva ez a fogalom két helyen is „sántít”: a gazdák nem képesek magas jövedelem elérésére, sőt támogatások nélkül ellehetetlenülnének, valamint a foglalkoztatottsági szint az utóbbi időben fokozatosan csökken.

A komparatív előnyök elméletét David Ricardo alkotta meg, melyben kifejti, hogyan tud hozzájárulni a jobb életminőséghez a belföldi és a nemzetközi kereskedelem (Ricardo, 1821). Fertő (2003) megfogalmazásában a hagyományos kereskedelem elmélet szerint „a szabadkereskedelem feltételei mellett, az egyes országok olyan jóságok termelésére specializálódnak, illetve olyanokból lesznek nettó exportőrök, amelyekből komparatív előnyeik vannak”.

LIV.

GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

A komparatív előny mérése a gyakorlatban igen nehézkes. Számos kutató igyekezett az idők folyamán a komparatív előny mérésére alkalmas mutatót megalkotni. Az első erre alkalmas indexet elsőként Balassa publikálta 1965-ben (B-index, ami megegyezik az RCA indexszel), majd többen is felhasználták tanulmányok készítésére (Vollrath 1991; Laursen 1998; Fertő – Hubbard 2001; Jámbor 2009). Nehéz a számszerűsítés, mert a relatív árak nem mindig jelzik a komparatív előnyöket, valamint a komparatív előnyök nem tételeznek fel determinisztikus kapcsolatot közte és a kereskedelem volumene között. Az általános megközelítés szerint a nemzeti ágazati arányokat összehasonlítják a nemzetközikkkel, majd az így kapott eredményből következtetnek a komparatív előny meglétére. A vizsgálatnak számos alternatívája van, lehetséges csak az exportot, illetve csak az importot vizsgálni, csak a termelési adatokat figyelembe venni, valamint ennek bármilyen kombinációjából következtetéseket levonni. (Fertő, 2003).

Anyag és módszer

Vizsgálatunkhoz az Eurostat adatbázisát használtuk, a vizsgálati időszak 1999-2011. Jelen tanulmány az ENSZ által használt SITC (5 számjegyű) kategóriákat veszi alapul a külkereskedelem vizsgálatára. A hangsúly az élő és fagyasztott-hűtött szarvasmarha külkereskedeleme került. Mindazon szarvasmarha hús figyelembevételre került, amely az országhatárt átlépte eladás vagy vétel céljából, függetlenül attól, hogy húsmarha vagy tejiparból származó melléktermék.

A vizsgálat során három módszer kerül alkalmazásra. Az első a Megnyilvánuló komparatív előnyök módszerén (Reveal Comparative Advantage – RCA) alapul. A Balassa által publikált indexet aszimmetrikus értékei miatt sok kritika érte (Fertő, 2003), ezért a Laursen (1998) által elvégzett korrekció szimmetrikus mutatóját: RSCA, azaz Komparatív előnyök szimmetrikus módszerét (Revealed Symmetric Comparative Advantage).

$$RCA_{ij} = \frac{\frac{EX_{ij}}{EX_{it}}}{\frac{EX_{nj}}{EX_{nt}}}$$

$$RSCA = \frac{RCA - 1}{RCA + 1}$$

ahol:

EX – export

i – i ország

j – i árucikk

n – EU27 országai

t – összes árucikk

Amennyiben az RCA 1-nél nagyobb értéket vesz fel, a vizsgált országnak komparatív előnye van a vizsgált árucikk esetében. Amennyiben az érték nem éri el az 1-et, akkor pedig komparatív hátrányról beszélhetünk.

Az RSCA -1-től 1-ig vesz fel értéket. A mutató jelentése a következő: ha az RSCA mutató pozitív, akkor a vizsgált országnak komparatív előnye van, ha az érték negatív, akkor pedig komparatív hátránya van az adott termékcsoportnál.

A harmadik általunk alkalmazott képletet Gehlhar és Pick (2002) mutatta be, amelyet Egységnyi érték különbségnek definiáltak (Unit Value Difference – UVD, mértékegysége EUR/kg).

$$UV_{ij}^{EX} = \frac{EX_{ij}}{Q_{ij}^{EX}}$$

$$UV_{ij}^{IM} = \frac{IM_{ij}}{Q_{ij}^{IM}}$$

$$UVD_{ij} = UV_{ij}^{EX} - UV_{ij}^{IM}$$

ahol:

UV – Ár

IM – Import

Q – Mennyiség természetes mértékegységben

A többi jelölés megegyezik az 1. képletnél használtakkal

A pozitív UVD érték azt jelenti, hogy az export egységnyi értéke meghaladja-e az import egységnyi értékét. Az UVD és a kereskedelmi mérleg (TB) alapján az alábbi kategóriákat lehet képezni:

1. csoport: $UVD < 0$ és $TB > 0$	eredményes az árversenyben
2. csoport: $UVD > 0$ és $TB < 0$	gyenge az árversenyben
3. csoport: $UVD > 0$ és $TB > 0$	eredményes a minőség versenyben
4. csoport: $UVD < 0$ and $TB < 0$	gyenge a minőség versenyben

Az UVD mutató hátránya, hogy csak két ország között képes összehasonlítani a kétirányú kereskedelmet. Hogy feloldjuk ezt a kitétel, az eredeti UVD mutatót a következő képen változtattuk meg (Mészáros-Béres, 2011):

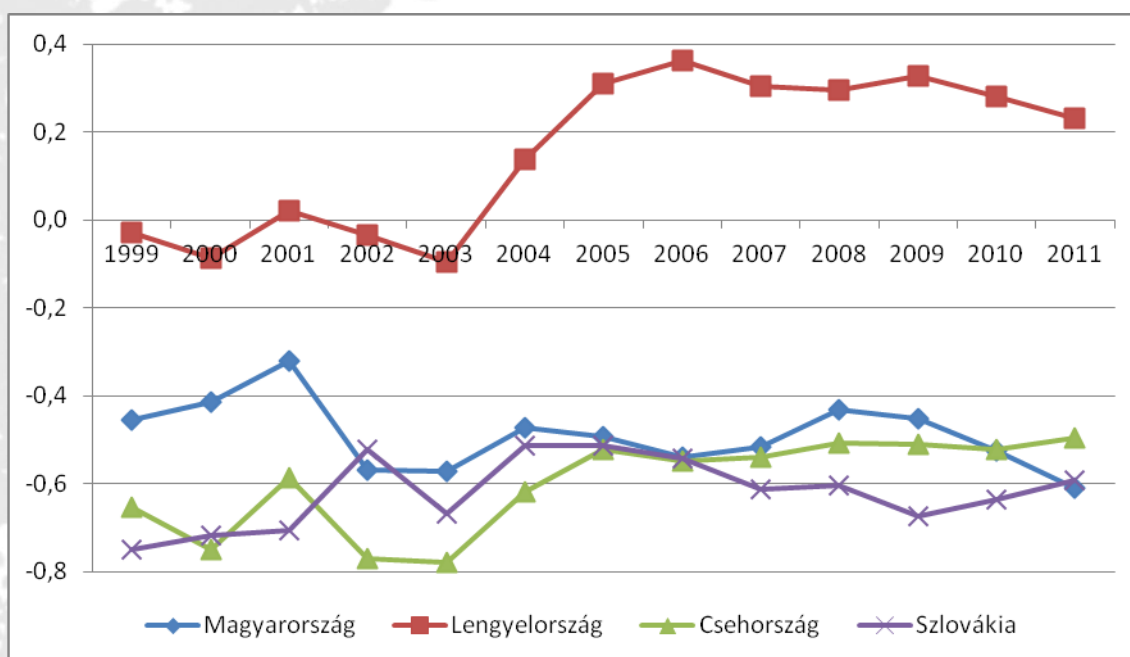
$$MUVD = \frac{\sum(UV_{ij}^{EX} * Q_{ij}^{EX})}{\sum Q_{nj}^{EX}} - \frac{\sum(UV_{ij}^{IM} * Q_{ij}^{IM})}{\sum Q_{nj}^{IM}}$$

Az MUVD mutató az ország csoporton belüli kereskedelmet vizsgálja, azaz, hogy adott ország átlagosan mennyiért exportál és átlagosan milyen értékben importál a vizsgált csoport felé. Az árakat pedig súlyoztuk az export/import mennyiségével, hogy valós képet kapjunk. Tehát a módosított egységnyi érték mutató (Modified Unit Value Difference – MUVD) az export és import közötti különbséget fejezi ki egy választott árucikk esetében több ország között (EU-27 tagállamban került vizsgálatra jelen esetben, a mértékegység az EUR jelen tanulmányban).

Eredmények és értékelésük

Az RSCA mutató alapján (1. ábra) a szarvasmarhahús kereskedelmében, az élő vagy vágott állat húspiacának összességét tekintve, a V4-es országok közül az Európai Unió piacán csak Lengyelországnak van komparatív előnye. A 2004-es csatlakozás mind a négy vizsgált országban javulást hozott a vizsgált területen, ugyanakkor a mutatók romlása következett be három esetben is - Magyarországon, Csehországban és Szlovákiában.

A válság éveit megvizsgálva, a legnagyobb mértékű hanyatlás Magyarország esetében volt tapasztalható. A cseh és szlovák mutatók a válság miatti visszaesés után javulást mutattak. A lengyel piac szintén veszített komparatív előnyéből, de meg tudta őrizni azt.

1. ábra: Az RSCA mutató értékei a V4-es országokban (1999-2011)

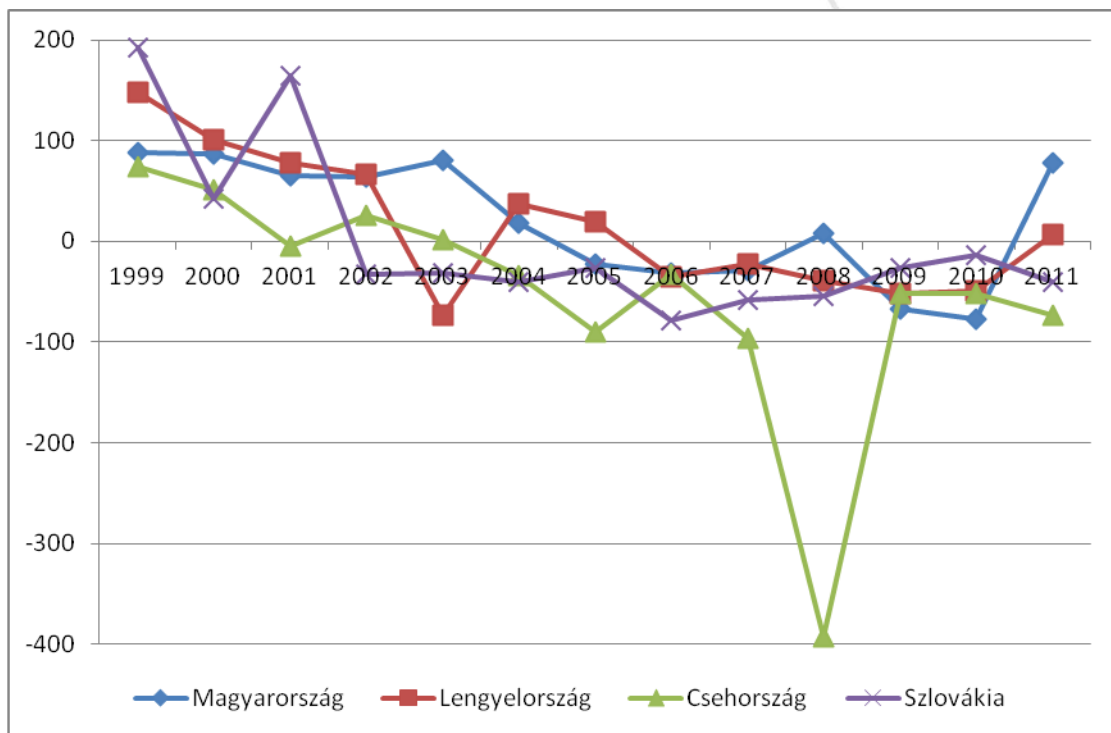
Forrás: Eurostat alapján saját számítás, 2012

Az RSCA mutató nem ad elegendő információt a versenyképességről, ezért az (M)UVD mutatóval folytattam a vizsgálatot (2. ábra). A módosított egyéni érték mutató (MUVD) megmutatja, hogy a szarvasmarhahús külkereskedelemben mekkora az export és import egységnyi értéke közötti különbség az EU27 piacain belül.

Mind a négy vizsgált országban megállapítható a negatív tendencia, Csehországnak 2002-től negatív az MUVD mutatójának értéke - kivéve 2010-ben-, Szlovákiának pedig 2003-tól. Magyarország MUVD értékei kissé hektikus értékeket vettek fel: 2004-2007-ig, valamint 2009-2010-ben voltak negatívak. Az értékek csökkenő tendenciája szintén megfigyelhető, pozitív irányú kiugrás csak 2008-ban és 2011-ben tapasztalható. Lengyelország MUVD értékeiben a vizsgált időszakban szintén negatív tendencia figyelhető meg. Tehát Lengyelországnak hiába van komparatív előnye vizsgált piacon, az import aránya egyre nagyobb az exportéhoz képest.

2011-ben Magyarországnak és Lengyelországnak is javultak az MUVD mutató értékei, pozitívak lettek, amely azt jelzi, hogy az import egységnyi értékét meghaladta az export egységnyi értéke.

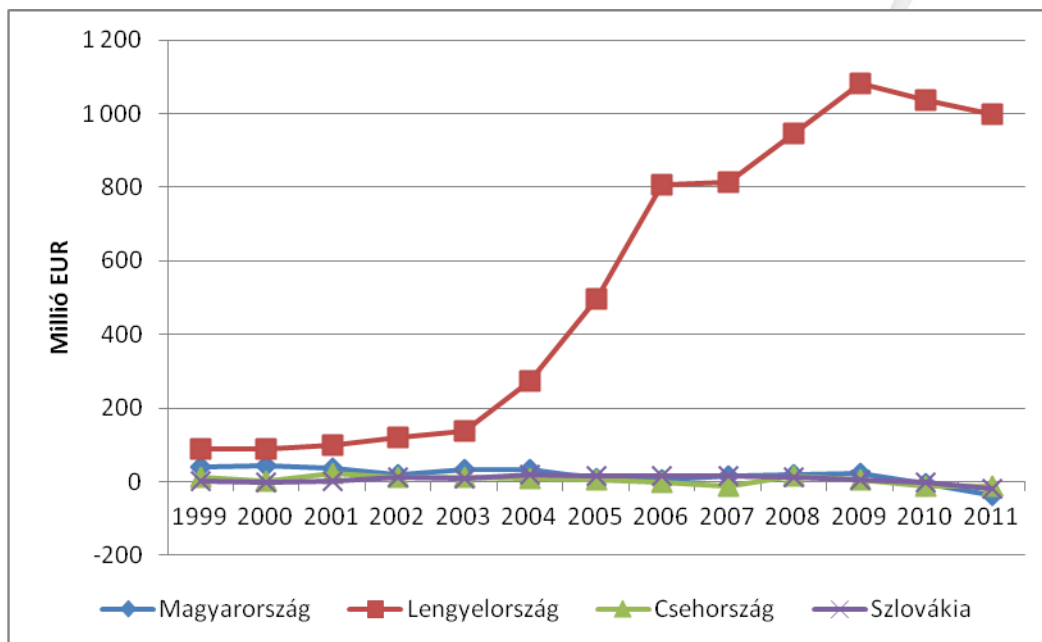
A 2008-as cseh negatív csúcsot egy igen magas áron létrejött szlovák import okozta az élő szarvasmarha kereskedelemben belül.

2. ábra: Az MUVD mutató értékei a V4-es országokban az EU27 piacán (1999-2011)

Forrás: Eurostat alapján saját számítás, 2012

Kutatásom folytatásaként a kereskedelmi mérlegeket is megvizsgáltam, hogy még teljesebb képet kapjak a vizsgált piacokról (3. és 4. táblázat). Lengyelországnak (3. ábra) az uniós csatlakozás egyértelműen pozitív hozadékkal járt. Az export értéke nagymértékben megnőtt az importhoz viszonyítva. A többi ország kereskedelmi mérlegét kiemelttem egy külön grafikonon, hogy könnyebben látható legyen (4. ábra).

3. ábra: a V4-es országok külkereskedelmi mérlege 1999 és 2011 között (az EU27 piacain)

Forrás: Eurostat alapján saját számítás, 2012

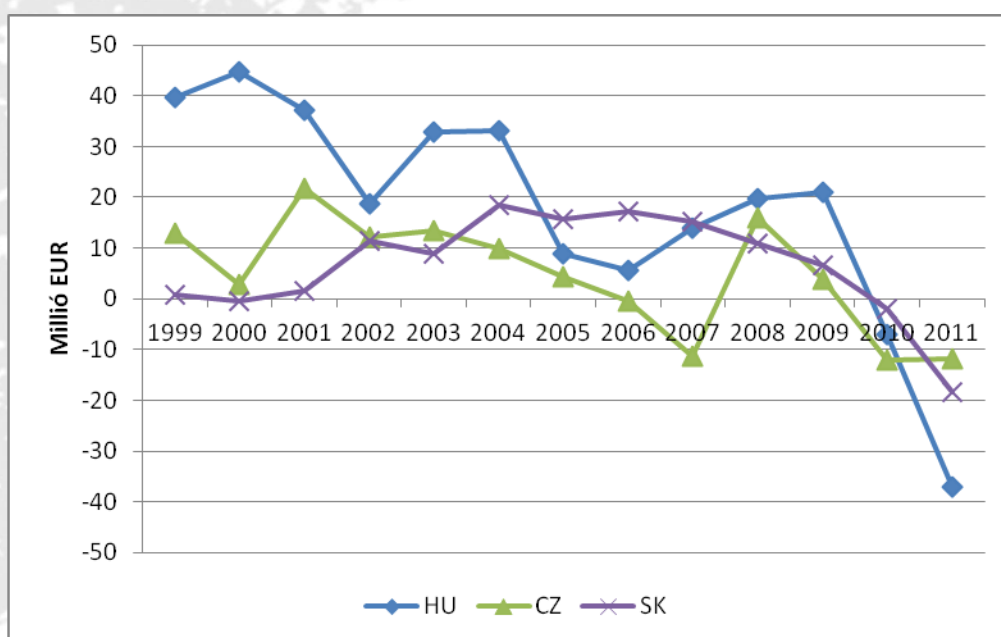
LIV. GEORGIKON NAPOK

54th Georgikon Scientific Conference

Magyarország külkereskedelmi mérlegére (4. ábra) a vizsgált években negatív trendvonalat húzhatunk. A 2004-es uniós csatlakozás rövid időre pozitív változást hozott, de a 2005 és 2006-os évektől a hűtött és fagyasztott marhahús külkereskedelmi indexe hirtelen zuhanás után folyamatosan negatív, amelyet az élő állat kereskedelem egyre kevésbé tud ellensúlyozni. Különösen meghatározó ez a válság után, a piac beszűkülésével, amikor az élő állat külkereskedelmi mérlege is negatív értéket vesz fel, melynek hatására 2010 után negatív mélyzuhanás következik be.

A csehek marhahús piacát vizsgálva egyértelmű trendet nem állíthatunk fel a vizsgált évekre. Az uniós csatlakozás nem hozott egyértelmű javulást: az élő húsmarha külkereskedelme fokozatosan és az évek alatt jelentősen pozitív irányba mozdult el, ugyanakkor a hűtött- és fagyasztott marhahús sokszor erőteljes negatív értékei befolyásolják az összesített eredményt.

Szlovákiának az uniós csatlakozás hozott némi pozitívumot, a külkereskedelmi mérleget tekintve, azonban a 2008-as válság órá is rányomta bélyegét. Az élő szarvasmarha kereskedelem a csatlakozással megerősödött és pozitív stabil értéket mutatott a válság alatt is, ugyanakkor a hűtött- és fagyasztott szarvasmarha hús mérlege erőteljes negatív tendenciát vett fel, amely az összesített értéket is negatív irányba vitte el.

4. ábra: Magyarország, Csehország és Szlovákia külkereskedelmi mérlege 1999 és 2011 között (az EU27 piacain)
 Forrás: Eurostat alapján saját számítás, 2012

Az 1. táblázat Gehlhar és Pick besorlását foglalja össze a vizsgált évekre. Az első jel az (M)UVD mutató értékét (+ vagy -), a második jel a külkereskedelmi mérleg értékét (+ vagy -) jelöli. Ez alapján a jelölések e következőket jelentik: ++ eredményes a minőségversenyben, -+ eredményes az árversenyben, +- gyenge az árversenyben és -- gyenge a minőségversenyben. A táblázatban kiemeltem azokat az éveket, amikor eredményesek voltak a vizsgált országok vagy a minőség, vagy az árversenyben.

Gehlhar és Pick besorolása alapján 2004-ig Magyarország eredményes a minőségversenyben, 2005-2007-ig eredményes az árversenyben, 2008-ban újra eredményes a minőségversenyben, 2009-ben eredményes az árversenyben, 2010-ben gyenge a minőségversenyben, 2011-ben pedig gyenge az árversenyben.

A Gehlhar és Pick besorolása alapján Lengyelország az EU27 szarvasmarhahús piacán eredményes a minőségversenyben 2002-ig, majd ezt követően eredményes az árversenyben 2003-ban, majd újra

eredményes a minőségversenyben 2005-ig. 2006-2010-ig eredményes az árversenyben, majd 2011-ben mivel az MUVD mutató pozitív, újra a minőségversenyben eredményes Lengyelország.

Csehország a Gehlhar és Pick besorolás szerint 2003-ig eredményes a minőségversenyben, kivéve 2001-ben, akkor eredményes az árversenyben, majd 2006-ig újból eredményes az árversenyben. 2007-ben gyenge a minőség versenyben. 2008 és 2009-ben eredményes az árversenyben, 2010 és 2011-ben gyenge a minőségversenyben.

A Gehlhar és Pick besorolás szerint szlovákia 1999-ben eredményes a minőségversenyben, majd gyenge az árversenyben 2000-ben. 2001-ben újra eredményes a minőségversenyben, majd 2002-2009-ig eredményes az árversenyben. 2011-től pedig a Csehországhoz és Magyarországhoz hasonlóan gyenge a minőségversenyben.

1. táblázat: V4-es országok versenyhelyzetének besorolása Gehlhar - Pick mutatói alapján (1999-2011)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Magyarország	++	++	++	++	++	++	-+	-+	-+	++	-+	--	+-
Lengyelország	++	++	++	++	-+	++	++	-+	-+	-+	-+	-+	++
Csehország	++	++	-+	++	++	-+	-+	-+	--	-+	-+	--	--
Szlovákia	++	+-	++	-+	-+	-+	-+	-+	-+	-+	-+	--	--

Forrás: Saját szerkesztés, 2012

Következtetések és javaslatok

A V4-es országok közül az EU27 piacát megvizsgálva, szarvasmarha hús külkereskedelemben - az élő, hűtött és fagyasztott húsokat együttesen megvizsgálva - komparatív előnye Lengyelországnak van egyedül. A 2008-ban kezdődő válság mind a 4 vizsgált országot érintette, legnagyobb negatív hatása azonban csak Magyarország esetében volt megfigyelhető.

Az (M)UVD mutató értékei 2002 és 2005 között mind négy vizsgált ország esetében átcsúsznak a negatív tartományba. Ez azt jelenti, hogy az export egységnyi értékét ezekben az időszakokban meghaladja az import egységnyi értéke. Egy-egy év ereéig, Szlovákia kivételével, minden ország képes pozitív mutatót generálni.

A továbbiakban megvizsgáltam a külkereskedelmi mérleget is. Lengyelország esetében az Unió csatlakozás után jelentős javulás következett be a mutató értékeiben, amelyet a válság ellenére is képes volt megőrizni. Magyarország, Csehország és Szlovákia azonban 2009 után nem tudta tartani a pozitív külkereskedelmi mérleg egyenletét, negatív tartományba fordultak át a vizsgált értékek.

Ezek a változások nyomon követhetők a Gehlhar és Pick mutatókban is. Lengyelország kivételével mindhárom ország gyenge az utóbbi két évben vagy a minőség-, vagy az árversenyben.

References

- FERTŐ, I. (2003) A komparatív előnyök mérése. *Statisztikai szemle*, 81. évfolyam, 4. sz. 309-327. p.
 LENGYEL, I. (2000) A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle*, XLVII. évf. 2000. December, 962-987. p.

- LENGYEL, I. (2003) Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon. *JATEPress*, Szeged. <http://www.eco.u-szeged.hu/kutatas-tudomany/kozgazdasagtani/verseny-területi>,
- FERTŐ, I., HUBBARD, L. J. (2001) Versenyképesség és komparatív előnyök a Magyar mezőgazdaságban, *Közgazdasági Szemle*, vol.48, 31-43 p.
- GEHLHAR, M. J., PICK, D. H. (2002) Food trade balances and unit values: What can they reveal about price competition?, *Agribusiness*, vol.18, 61-79 p.
- JÁMBOR, A., (2009) A Magyar gabonafélék és feldolgozott termékeinek komparatív előnyei és versenyképessége az EU-15 országok piacain, *Közgazdasági Szemle*, vol.56, 443-463 p.
- LAURSEN, K. (1998) Revealed comparative advantage and the alternatives as measures of international specialization, *DRUID working paper*, no. 98-30.
- MÉSZÁROS, K., BÉRES, D. (2011) A magyar marhahús versenyhelyei az EU-ban. *Gazdálkodás*, 55.évfolyam 2011. 7. szám, ISSN: 0046-5518, 635-641 p.
- RICARDO, D. (1821) *On the Principles of Political Economy and Taxation*, Murray, London
- VOLLARTH, T. L. (1991) A theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage, *Review of World Economics*, vol.127 no.2, 265-280 p.